

§ Sciret, ff. de Petit. hered., ubi expresse dicitur, non solum qui factum nescit, sed etiam qui in jure erravit, carere dolo, ideoque non omnino scienter fecisse. At vero ignorantia, etiamsi sit vincibilis et culpabilis, excludit dolum, ut recte dicit Glossa ultima in l. Plagii, 2, C. Ad legem Flavianam, de Plagiariis. Atque ita sentit Covarruvias, in 4 deer., 2 part., cap. 6, § 8, n. 21, ubi plures refert.

15. *Solum in tribus primis casibus ignorantia excusat censuram.* — Sed circa hanc conditionem dubitari potest primo, an comprehendat omnes casus superius positos. Respondeo, si textus attente expendatur, illam particulam solum conjungi tribus primis casibus; nam prius sic dicitur: *Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis et affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus matrimonium contrahere non verentur.* Et postea subjungitur: *Nec non religiosos, et moniales, ac clericos in sacris Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes.* Ubi constat his repeti verbum contrahendi, et verbum scienter, cum primo conjungi, non cum secundo. Et ratio differentiae fuit, quia in primis tribus casibus facile potest ignorantia intervenire, quia impedimentum provenit ex conditione alterius personae, cum qua contrahitur; in aliis vero ultimis non admittitur talis ignorantia, quia impedimentum consistit in conditione ipsiusmet contrahentis, scilicet, quod sit religiosus vel clericus, et ipse est qui excommunicatur, si id faciat. Et haec est communis sententia.

16. *Qui scienter contrahit his modis, etsi alius ignoret, contrahit censuram.* — Notandum circa tertium casum prohibitum. — Secundo dubitatur, si in aliquo trium priorum casuum unus contrahentium sciat impedimentum et alter ignoret, an contrahatur tunc haec censura; nam textus in plurali loquitur dicens: *Matrimonium contrahere non verentur;* ergo, nisi ambo scienter contrahant, nullus incurret. Nihilominus Glossa ibi, quam omnes sequuntur, respondet, eum, qui scienter contrahit, incurrere censuram, alium vero excusari. Estque hoc manifestum in duobus casibus, scilicet, quando matrimonium est inter consanguineos vel affines, quia lex unumquemque horum per se et divisim prohibet ne contrahat, et, si scienter id faciat, excommunicatione punit. Neque obstat pluralis locutio illius legis, quia non ponitur propter duos contrahentes, sed propter omnes, qui hoc modo peccare possunt. At vero

circa tertium casum advertendum est, ex vi illius prioris partis textus non incurrere censuram monialem, cum qua alius contrahit, quia ibi solum excommunicantur contrahentes cum monialibus, in quo contractu non est, ut ita dicam, respectus ejusdem rationis inter contrahentes, sicut est inter consanguineas, vel affines, sed est dissimilis rationis, ideoque ex vi excommunicationis latae in alterum extremorum, non infertur latam esse in aliud; ac propterea in secunda parte textus addita est excommunicatio in ipsas moniales contrahentes. Ex vi ergo illius partis, si ille, qui contrahit cum moniali, ignoranter contrahit, licet ipsa scienter et dolose contrahat, non incurret, nam requiritur dolus in ipsomet, qui hac censura ligandus est. At vero e contrario, si ipse contrahat dolose, monialis vero etiam per ignorantiam juris (facti enim esse non potest), uterque incurret, secularis ex vi hujus partis, monialis vero ex vi posterioris, dummodo non sit ignorantia invincibilis, quod vix contingere potest.

17. *Qui scienter contrahit cum ea quam putat esse consanguineam aut monialem, cum non sit, an incurrat.* — Tertio quaeri potest, si quis scienter contraxit cum ea, quam putabat esse consanguineam vel monialem, quae non erat, an incurrat in hanc censuram, quandoquidem culpam ejusdem rationis committit. Respondetur in illo casu non consummari actum, propter quem fertur censura, quia ille non contrahit scienter cum consanguinea, sed ignoranter cum putata consanguinea, et ideo non incurrere censuram in re ipsa. Nam ex conscientia erronea ligabitur, quamdiu in priori errore persistit; statim vero ac intellexerit in re non fuisse tale impedimentum, intelliget etiam se non esse excommunicatum, neque alia indigebit solutione, ut in superioribus in generali dixi. Idemque est, si quis exterius contrahat matrimonium, sine intentione contrahendi, quia ille non est verus contractus, sed fictus, et ita non est actus consummatus, propter quem fertur censura. Atque ita sentit Covarruv., dict. lib. 4, 2 part., cap. 3, § 2, num. 8, cum Adriano, in 4 de Matrimon., quaest. 11. Postquam confirmari ex doctrina generali superius tradita, quod censura requirit actum perfectum.

18. *Objectio.* — *Prima confirmatio.* — *Secunda confirmatio.* — Dices: haec lex non prohibet verum matrimonium, quia inter has personas supponit impedimentum irritans;

ergo prohibet et punit matrimonium attentatum; ergo, licet fiat solum cum voluntate exterius et apparenter contrahendi, incurretur haec censura. Confirmatur primo, quia alias vix posset Catholicus ita contrahere, ut incurreret hanc censuram; essetque haec lex quasi nullius efficacitatis, quia, cum Catholici sciant haec esse impedimenta dirimentia, non possunt absolutam intentionem concipere verum matrimonium contrahendi. Tandem confirmatur, nam alias, si quis cum hac intentione conditionata contraheret: *Volo matrimonium perficere, si inter consanguineos vel affines in gradu prohibito potest consistere,* non incurreret; consequens est falsum, ut iidem auctores, praesertim Covarruvias, probant: ergo, etc. Sequela patet, quia consensus conditionatus, quamdiu conditio non impletur, non valet ad matrimonium perficiendum; haec autem erat ratio excusans hanc censuram. Unde, si quis ita contraheret cum consanguinea: *Te duco in uxorem, si Papa dispensaverit,* non incurrit, quia de praesenti non contrahit; imo neque intentat de praesenti contrahere.

19. *Solum ligantur hac censura, qui animo vere contrahendi faciunt actiones.* — *Objectioni satisfi.* — *Prima confirmatio solvitur.* — Respondetur non carere dubio; tamen quia in lege poenali standum est rigori verborum, et in dicta Clementis dicitur: *Qui matrimonialiter contrahere non verentur,* merito restringi ad eos, qui animo contrahendi et non fingendi hoc faciunt; quia illi revera non matrimonialiter contrahunt. Hoc autem verum est in foro conscientiae; nam in foro Ecclesiae, ubi de interiori mente non judicatur, ille habendus est et declarandus pro excommunicato. Unde ad primam rationem respondetur, quod, licet in re non possit perfici hoc sacramentum inter tales personas, nihilominus posse ex parte contrahentium fieri eodem modo et eadem voluntate, ac si ipsi essent personae aptae ad contrahendum, et tunc solum incurrere hanc censuram. Est accommodatum exemplum de rebaptizante, qui ipso jure irregularis est; oportet tamen ut intentione baptizandi id faciat, quanquam alioqui talis secundus baptismus verus esse non possit. Ad primam confirmationem respondetur in primis, tale peccatum accidere posse ex falso errore, sive per haeresim, sive per ignorantiam culpabilem, qua quispiam existimet tale matrimonium esse quidem ab Ecclesia prohibitum, non tamen factum irritum. In quo

casu (ut hoc obiter dicamus) illa ignorantia non excusabit censuram, quia licet sit aequalis ignorantia juris, magis tamen quoad modum, quam quoad substantiam juris seu praeepti, et ideo non excludit dolum, neque impedit, quominus sic delinquens scienter contrahat. Deinde sine hac ignorantia quasi speculativa potest per inconsiderationem practicam committi tale delictum eodem modo, ac si essent personae habiles, sine consideratione, an tale matrimonium sit in re validum, necne, et id satis erit ad contrahendam censuram; nam esset etiam satis ad conficiendum sacramentum, si personarum inhabilitas non obstaret. Atque hic videtur esse moralis ac frequens modus committendi hoc delictum, quod lex illa punire intendit. Ad secundam confirmationem, Covarruvias supra dicit, illam conditionem esse impossibilem, quae habetur pro non adjecta, juxta cap. fin., de Conditionibus appositis. Sed de intelligentia illius capitis nunc disputare non possumus; magis enim ad externum forum, quam ad internum accommodandum est; nam in interiori et in re ipsa, si consensus contrahentis nullo modo fuit absolutus, sed conditionatus et pendens a dicta conditione, matrimonium non perficitur, ut argumentum factum convincit, et omnes, quos ibi Covarruvias refert, fatentur; et ideo in eo casu concedendum est eum, qui sub ea conditione contrahit cum consanguinea, non incurrere, ut recte Adrianus animadvertit, et argumentum factum et exemplum ibi adductum satis probant.

20. *An contrahens hoc modo sponsalia censuram contrahat.* — Atque ex his expeditur quartum dubium, an contrahens tantum sponsalia cum consanguinea, vel affine, incurrat hanc censuram. Distinguendum est enim de sponsalibus de futuro, vel de praesenti; nam si sint prioris modi tantum, non incurritur censura, quia illa non sunt matrimonium, sed provisio matrimonii; lex autem haec solum de matrimonio loquitur, et extendenda non est. Secus vero erit, si sint de praesenti, nam illa sunt verum matrimonium ratum quantum est ex se, si conditio personarum non obstaret; et illud sufficit ad hanc censuram contrahendam, quamvis consummatum non sit, nam consummatio matrimonii non est de substantia ejus, et lex prohibens matrimonium de contractu ipso intelligitur. Quaeri vero hic posset, an, si praecesserunt sponsalia de futuro, et postea copula subsequatur, tunc incurrat haec censura, quia secundum jus copula sub-

secuta post sponsalia sufficit ad matrimonium perficiendum. Hoc tamen habet locum secundum jus antiquum et in exteriori foro; in interiori vero judicandum esset juxta intentionem sic delinquentis; nam, si non accederet cum intentione faciendi matrimonium, non incurreret, juxta superius dicta. Nunc vero post Tridentinum hoc non habet locum, nisi in casu speciali statim tractando. Simili ratione si quis contraheret cum consanguinea impubere, non incurreret, quia non perficeretur matrimonium, sed solum sponsalia de futuro ex juris interpretatione, juxta c. unic. de Dispensat. impuberum, in 6; et in universum quacumque ratione in tali matrimonio interveniat aliud impedimentum sufficiens ad irritandum contractum, sive sit metus cadens in constantem virum, sive aliud simile, non incurritur hæc censura, ut optime notavit Panorm. in dict. Clem. et probari potest ex dictis.

24. *Qui cum consanguinea bona fide contraxit, ablata ignorantia, si se cognoscant, non incurrunt.* — Nisi affectu maritali se cognoscant. — Quinto dubitari potest, an, si quis bona fide contraxit cum affine, vel consanguinea, et postea cognito impedimento nihilominus perseveret, utens conjugio, incurrat hanc censuram. Respondetur non incurrere, cum Glossa ibi, quam sequitur Abbas, et alii, et Summistæ sæpe citati. Ratio est, quia in hoc textu non punitur omnis incestus, vel iniqua et incestuosa cohabitatio, sed solus contractus: ibi autem non fit novus contractus; et per priorem non fuit incursa excommunicatio, quia ignorantia excusavit. Hoc autem limitant Cajetanus, et alii, nisi illi conjuges postea inter se accedant affectu maritali, nam ille actus tali modo factus est de se sufficiens ad novum consensum explicandum. Unde fit, ut nunc etiam post Trident. hoc locum habeat, si præcessit matrimonium exterius bona fide contractum coram paroco et testibus inter occulte affines in gradu irritante; illi enim si secreta obtineant dispensationem, possunt revalidare sacramentum per occultam iterationem mutui consensus absque nova exteriori solemnitate. Quapropter si absque dispensatione id faciunt, vel se cognoscendo affectu maritali, vel alio modo, hanc censuram incurrunt. Extra hunc vero casum, ut supra dicebam, illam non incurrunt nunc clandestine contrahendo; quia talis exterior contractus nunc non est sufficiens ad matrimonium.

22. *Fœmina contrahens cum religioso aut clerico in sacris, non incurrit excommunicationem.* — Atque hinc obiter colligitur, fœminam contrahentem matrimonium cum religioso vel clerico in sacris, non incurrere hanc censuram, quia nec in illam directe lata est, ut advertit Cajetan, c. 47, de excomm., et Navarr., c. 21, n. 52. Et constare potest ex his, quæ diximus de moniali, ex vi prioris partis textus non incurrere censuram, et ideo iterum nominatam fuisse in secunda parte. Nec etiam indirecte incurrat censuram, eo quod communicat in crimine criminoso juxta c. Si concubinæ, de Sent. exc.; quando enim contrahit, nondum communicat cum excommunicato, quia alter non incurrat nisi finito contractu. Nec vero etiam hoc modo incurrat talis fœmina censuram per usum talis matrimonii, quia ille usus non est communicatio in crimine formaliter, ut sic dicam, sed materialiter; nam est quidem communicatio cum excommunicato in quodam crimine, non tamen in illo propter quod excommunicatus est, nam ille non excommunicatur propter usum matrimonii, sed propter contractum. Solum ergo incurrat talis mulier excommunicationem minorem, et ad hoc erit necessarium, ut alter denunciatus sit, juxta Extrav. *Ad evitanda.*

23. *An sacerdos hæc matrimonia solemnizans hanc excommunicationem incurrat.* — Ultimo dubitari potest, an præter dictas personas aliqua alia incurrat hanc censuram. Quod proponitur propter Navarrum, et Cajetanum supra, qui dicunt, sacerdotem celebrantem, vel, ut ita dicam, solemnizantem matrimonia hic prohibita, incurrere hanc censuram. Et videntur fundari in quibusdam verbis, quæ Cajetanus refert ex textu, et Navarrus admittit, et supponit, scilicet, *Et inter eos eadem scienter celebrantes.* Quæ verba ego in textu quem habeo, non reperio; nec Glossa videtur ea legisse, et ideo hunc casum omittit, et numerat sex casus a nobis in quinque comprehensos, quia casum de monialibus in duos distinguit, sicut in textu fit. Quapropter donec mihi constet verba illa esse in legitimo textu, non censeo excommunicationem hanc propter hunc actum incurri. Dico ergo tantum illa quinque genera personarum incurrere hanc censuram, non vero assistentes contractui, nec dantes auxilium vel favorem, quia hæc extensio in textu non habetur.

Contra Inquisitores, etc., qui prætextu officii pecuniam extorquent, aut bona Ecclesiæ fisco applicant.

24. *Clem. 2 de Hæreticis. — Commissarii qui dicantur. — Hac censura non comprehenduntur Episcopi.* — Octava excommunicatio sumitur ex Clement. 2 de Hæreticis, ubi prohibetur, *Inquisitoribus, et commissariis tam ipsorum, quam Episcoporum, seu Capitulorum Sede vacante, ne prætextu officii Inquisitionis, quibusvis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant, nec scienter attentent Ecclesiarum bona, ob clericorum delictum, prædicti occasione officii, fisco etiam Ecclesiæ applicare; quod si secus in his, vel eorum altero fecerint, excommunicationi subjiciuntur ipso facto.* In quo textu circa personas nota commissarios dici omnes, qui vices aliorum gerunt, et ab eis habent jurisdictionem in tali munere; et comprehendit omnes, sive sint vicarii ordinarii, sive tantum delegati ad tempus, vel ad causam; nam omnes hi propriissime dicuntur commissarii. Quamvis autem Episcopus possit per seipsum Inquisitionis officium exercere, noluit tamen Concilium eum sub hæc censura comprehendere, cum aperte et Inquisitores, et ipsorum commissarios nominet, et distincte etiam Episcoporum commissarios, non autem ipsos Episcopos; non ergo comprehendit Episcopos sub Inquisitoribus. Nam, præterquam quod in aliis juribus ad Inquisitores pertinentibus, quando Episcopi comprehendendi sunt, distincte nominantur, si hic comprehensi fuissent nomine Inquisitorum, etiam vicarii ipsorum sub vicariis Inquisitorum contenti essent; constat autem non fuisse, et propterea distincte et speciatim nominantur. Voluit ergo Concilium in hoc deferre Episcoporum dignitati, quod frequens est in jure.

25. *Prima hujus censuræ actio. — Quid per pecuniam intelligatur.* — Prima actio, propter quam imponitur hæc excommunicatio, est pecuniæ acceptio; quæ tres debet habere circumstantias, ut sit causa hujus censuræ. Prima, ut extorqueatur; secunda, ut per aliquem modum illicitum; tertia, ut prætextu officii Inquisitionis. Ita enim habetur in textu. Quapropter, si aliquod horum deficiat, non incurratur censura; ut si Inquisitor extorqueat pecuniam alio modo illicito, non tamen prætextu Inquisitoris, vel si non extorqueat, sed sponte oblatam accipiat, etiamsi sciat dari prætextu officii Inquisitionis, non incur-

rit censuram. Nomine autem pecuniæ intelligitur quidquid pecunia æstimabile est. Et ita ibi notant Glossa, et Doctores, et Summistæ, Cajetanus, c. 4; Navarrus, n. 143; Sylvester, et Angelus, casu 42. Adde denique per extorsionem pecuniæ in rigore intelligi donationem. Unde, si quis extorqueret illam tantum mutuam animo solvendi, non incurreret hanc censuram, quia mutuatio non est aliquid pecunia æstimabile, et hanc tantum extorquet, non simpliciter pecuniam ipsam, cum illam redditurus sit; si vero postea non reddat, incurrat.

26. *Secunda actio sub eadem censura prohibita.* — Secunda actio, ob quam hæc censura incurratur, est Ecclesiarum bona applicare fisco ob clericorum delicta. In qua etiam circumstantiæ adhibentur. Prima ut id faciant scienter, quæ explicanda est eodem modo, quo in præcedenti. Secunda, quod talia bona sint Ecclesiarum, non clericorum, vel aliarum personarum. Tertia, ut applicatio fiat prætextu talis officii, seu (quod idem est) occasione ejus, ut in textu dicitur. Quarta quod applicatio fiat fisco; unde, si sibi applicent, vel aliis, non incurrunt, etiamsi fortasse in eo gravius peccent, quia hæc lex hoc tantum præscribit, fortasse quæ frequentius, et majori quodam colore fieri poterat. Est autem advertendum, in textu non solum dici, *ne applicent, sed, ne attentent applicare.* Unde videtur sumi, quacumque ratione inchoent, vel medium aliquod adhibeant ad hanc applicationem, statim incurrere hanc censuram, etiamsi conatus eorum ad exitum non perveniat, quia jam attentarunt. Non est tamen hic sensus; sed, quia applicatio illa non poterat esse valida, cum esset injusta, et de alienis bonis, ideo videtur Concilium dixisse: *Ne attentent applicare.* Tamen hujusmodi personæ non incurrunt donec applicent quantum est ex se, nam in illis hoc proprie est attentare. Dicentur autem applicare, vel si cum effectu faciunt ea bona applicari fisco eo titulo, vel si proferunt sententiam, qua declarant talia bona esse applicata fisco.

27. *Sub qua conditione debeat dari absolutio ab hac censura.* — Ultimo quoad absolutioem ab hac censura advertendum est, eam simpliciter non reservari; tamen addi conditionem, ut nemo possit ab ea absolvere, donec illis a quibus extorserint, plene satisfecerint de pecunia sic extorta. Unde ante expletam cum effectu hanc conditionem nemo potest ab illa absolvere inferior Summo Pon-

tifice, præterquam in mortis articulo, ut ibidem dicitur. Ex quo intelligimus, non satis esse propositum satisfaciendi, nec excusationem ob aliquam impotentiam, etiam cum aliqua cautione; nam hæc omnia necessaria sunt in mortis articulo; ergo cum ille solus excipiat, extra illum realis satisfactio necessaria est, alias manet excommunicatio Papæ reservata. Hoc autem solum videtur intelligendum, quando hæc excommunicatio incurritur propter primam actionem, quia verba, quæ in limitatione ponuntur, aperte referuntur ad illam tantum, nam loquuntur de pecunia extorta reddenda.

*Excommunicatio contra potestates, etc.,
usuras foventes, exponitur.*

28. *Clem. unic. de Usuris.* — *Prior pars textus exponitur.* — *Duo notanda.* — *Primum.* — Nona excommunicatio sumitur ex Clement. unica de Usuris, ubi excommunicantur potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Judices, Consilarii, et alii quivis officiales quarumcumque communitatum, qui præsumserint facere, scribere, vel dictare statuta præcipientia, ut solvantur usuræ, vel impediant ut non repetantur, vel etiam qui præsumserint scienter judicare, quod solutæ, cum repetuntur, non restituantur plene, ac libere. Hæc est prior pars illius textus, in qua personis nominatis circa statuta illa usuras foventia quatuor actiones respective prohibentur, scilicet, facere, scribere, dictare, et secundum illa judicare, quarum singulæ sufficient ad hanc excommunicationem incurrendam, si ex præsumptione fiant, juxta expositionem sæpe datam verbi præsumserint. Solum notentur duo. Primum, in his actionibus quasdam esse personales seu unius personæ, ut scribere, et dictare, in quibus non est difficultas. Alias vero esse, quæ a tota communitate fieri possunt, ut condere, seu facere statuta, et interdum etiam judicare; et in his tunc singulæ personæ incurrent hanc censuram, quando suis suffragiis, vel alio modo peccando mortaliter concurrunt ad talia statuta, quia sine peccato non potest incurri hæc censura. Secundum est, tres primas actiones directe referri ad statuta condenda; quartam vero ad sententiam ferendam in judicio. Unde, licet fortasse non sit tale statutum, sed abusus, vel violentia, qui sic judicare præsumserit, incurret censuram, quia judicium non refertur ad statutum, sed per

se prohibetur; qui autem scripserit, vel fecerit talem sententiam, si ipsemet non judicaverit, non incurret, quia illæ actiones prohibentur circa statutum, non circa sententiam.

29. *Secunda textus pars explicatur.* — *Prima actio hujus partis.* — *Secunda actio.* — Atque hæc pars illius textus respicit tempus futurum quoad statuta condenda. De conditis vero in tempore præterito præcipitur in secunda parte, ut de libris communitatum deleantur; excommunicanturque qui hoc non fecerint intra tres menses, si ad hoc potestatem habuerint, aut si ipsa statuta, aut consuetudines effectum eorum habentes, quoquo modo præsumserint observare. Ubi duo prohibentur et puniuntur. Primum est omissio quædam; et quoad hanc non additur verbum, præsumserit; unde sufficit, ut quacumque ratione voluntaria sit, dummodo sit mortaliter peccaminosa, ad quod requiritur et potestas, et obligatio, quæ et per hanc imponitur, et per se inest, juxta materiam subjectam, quia est sermo de officialibus communitatis, qui ratione officii, sicut habent potestatem, ita etiam obligationem. Secundum est commissio quædam, scilicet observare ex præsumptione talia statuta, vel consuetudines eundem effectum habentes. Circa quam partem primum considerandum est in ea de eisdem personis esse sermonem, de quibus in prima; nam est sermo continuatus circa eisdem, ut patet ex illis verbis: *Eandem etiam sententiam incursum.* Unde fit, ut, licet alii de plebe servent talia statuta, vel consuetudines, et in eo alias peccent, non incurrant hanc censuram, quia solum lata est contra officiales prædictos.

30. *Actiones quæ etiam respiciunt statuta futura sunt prohibita.* — *Objectio.* — *Solutio.* — Secundo est advertendum, quod, licet hæc pars respiciat statuta illo tempore jam condita, non excludit futura, si fortasse inique fiant, vel consuetudines similes, si in posterum introducantur; semper enim talia observare erit contra hanc legem, et sufficiens causa hujus censuræ. Et similiter, licet aliquis ex dietis officialibus non concurrisset ad tale statutum condendum, si postea, et posset illud statutum delere ex libris communibus, et ex officio deberet, atque id omitteret, in hanc censuram incurreret. Neque obstat verbum illud: *Nisi statuta hujusmodi hactenus edita*, quia illa verba sunt potius extensiva, quam exclusiva, ut ita dicam. Potest etiam hæc extensio in

priori parte textus fundari; nam, sicut qui prohibet accipere alienum, prohibet et retinere, ita qui prohibet facere talia statuta in posterum, prohibet ea retinere si fiant, ideoque illa lex quasi continue obligat ad talia statuta delenda, sicut de præcepto restituendi dici solet. Dices: ergo respectu talium statutorum non oportebit tres menses in hac lege præscriptos concedere, ut illa deleantur, quia illa lex obligat, ut quam primum possit, id fiat. Respondeo, eum, qui non concurrat ad tale statutum condendum, sed succedit, v. gr., in officio, et invenit factum, non concurrere, si statim non deleat, sed posse illi concedi illorum trium mensium tempus a principio sui officii computandum, vel ex similitudine rationis, vel ex probabili interpretatione illius legis.

31. *Quale statutum aut sententia sint prohibita sub hac censura.* — Ultimo advertendum est, hic non esse sermonem de omni lege, vel sententia, quæ usurariis favere videatur; sed solum illa, quæ favet modo hic præscripto, scilicet concedendo exigi, vel solvi usuras, vel compellendo debitores, ut eas solvant, vel imponendo onera repetentibus, aut alio modo hoc impediendo. Unde, si circa usurarios concederetur lex etiam iniqua, quæ illis favere videretur alio modo, ut permittendo tale officium, vel quid simile, non haberet locum hæc censura, quia non debet extendi ultra terminos suos, et ita dixit ibi Glossa, verb. *facere*, quod si statutum tantum negative diceret: *Non possit pro mutuo accipi ultra tantam quantitatem*, non esset damnandum, ut contrarium huic canonis; quia licet tantum id vetet, non propterea concedit, aut statuit, ut in minori quantitate possit usura exigi, sed solum permittit, ut id impune fiat, quod hic vetitum non est. Si autem lex fieret, ut infra illam quantitatem non audirentur in judicio repetentes usuras, esset contraria huic canonis, quia impediret repetitionem usurarum, quod hic prohibitum est, quacumque fraude, vel quocumque colore fiat.

32. *Clem. 1 de Sent. excom.* — Decima sumitur ex Clement. 1 de Sent. exc., ubi excommunicantur religiosi, qui non servant generale interdictum, vel cessationem a divinis. Sed hæc tractanda est in materia de interdicto, quia ibi facilius intelligitur.

Contra religiosos transgredientes dispositionem cap. unic. de Excessibus Prælatorum, in 6.

33. *Clem. Cupientes, de Pœnis.* — *Prima actio prohibita in hac Clem.* — *De quibus religionis loquatur textus.* — Undecima sumitur ex Clementin. *Cupientes*, de Pœnis, et est multiplex, ferturque in aliquos religiosos propter multas actiones. Prima est de novo recipere domos, vel loca quæcumque ad habitandum, vel recepta hucusque mutare, vel ea transferre in alios, cujusvis alienationis titulo, absque speciali Sedis Apostolicæ licentia. Fuit autem hæc prohibitio facta in cap. unic. de Excessibus Prælatorum, in 6, et excommunicatio hæc lata est contra transgressores illius cap., et ideo hujus censuræ expositio ex illius cap. intelligentia pendet. Est ergo advertendum, ibi non esse sermonem de omnibus religiosis, sed de Mendicantibus, non quidem eo modo quo in c. 4 de Religiosis domibus, in 6, nam ibi excipiuntur quatuor religiones Mendicantes principales, Prædicatorum, Minorum, Heremitarum S. Augustini, et Carmelitarum; hic vero hæc omnes comprehenduntur partim expresse et specificè, partim sub generali clausula, et ideo excommunicatio hic lata diversa est ab illa, quam exposuimus.

34. *Clement. hæc per specialia privilegia mendicantium jam est revocata.* — Secundo est advertendum, licet ex vi hujus juris communis Mendicantes non possent nova loca, seu domus suscipere sine licentia speciali Summi Pontificis, tamen per privilegia post hoc jus concessa posse id facere. Refert autem Navarrus, n. 144, Julium II, hoc privilegium concessisse Minimis, prout habetur in Supplement., fol. 8, concess. 27, eoque frui Minores, ut habetur in suo Compendio, tit. *Ædificare*, fol. 39 et 40, et consequenter reliqui habentes cum illis communicationem. Et aliæ religiones habent etiam in hoc specialia privilegia, de quibus alias. Eo vel maxime, quod juxta communem interpretationem, circa monasteria post hanc Clementinam constructa per privilegia vel specialem facultatem Summi Pontificis, non habent locum aliæ duæ actiones hic prohibita circa has domos, scilicet ut nec transferri, nec alienari possint, quia illud solum fuit statutum de omnibus constructis usque ad tempus Clementis V, vel forte Bonifacii VIII, qui fuit auctor illius cap. unic. de Excessibus Prælat., et decem annis

antececit Clementem. Et patet ex verbo illo: *Seu hactenus recepta mutare, vel ea, etc.*; cum enim ipse prohiberet, ne in posterum reciperentur, de mutatione circa postea recepta, nihil disposuit; quod adnotavit Glossa in dict. cap. unic., quam Navarrus sequitur referens.

35. *Non prohibetur hac lege domos ampliari aut reficere.* — Tertio observandum est, ex vi illius juris communis non esse prohibitum Mendicantibus antiquas domos vel Ecclesias, quas tunc habebant, reficere, reaedificare vel augere, quia illud non est novae domos vel loca acquirere, quod ibi tantum prohibitum est; et prohibitio strictè accipienda est. Ita Angelus et Sylvest., casu 44. Item non prohibentur acquirere in alio oppido domum recreationis, vel hospitii annexam antiquo monasterio, quod notavit Gloss., et Cajetan., c. 56. Et fundatur satis in illo verb., *Ad habitandum, etc.* Denique quantum ad prohibitionem transferendi vel alienandi illa antiqua loca, hoc jus fere derogatum est per privilegium Leonis X, quod refert Navarr. ex Supplemento, concess. 277, fol. 92. Concessit enim Provincialibus Minorum, ut ex causa necessaria possent transferre Ecclesias et monasteria ab uno loco in alium, et convertere priora loca in alios usus, prout utilius visum fuerit, observantes tamen, ut juxta antiquos canones, materia Ecclesiae translatae ad alteram aedificandam applicetur.

36. *Secunda actio in eodem textu prohibita.* — Altera actio prohibita sub eadem censura est, ne religiosi aliqua proferre praesumant in sermonibus suis vel alibi, quibus audientes retrahant a solutione decimarum Ecclesiis debitarum. In qua in primis est advertendum, generaliore esse quam praecedentem, quia non arctatur ad Mendicantes, sed ad religiosos quoscumque extenditur, ut bene notat Glossa, et patet. Tum quia mutato sermone, de religiosis absolute loquitur textus; tum etiam quia paulo post, simile prosequens praecipuum, dicit: *Religiosis omnibus injungimus, etc.* Quam partem infra in materia de suspensione declarabimus, propter suspensionem, quae in illa fertur. Comprehendit ergo haec excommunicatio omnes religiosos et ad eos limitatur. Unde praedicatores vel clerici saeculares illam non incurrunt, et multo minus laici.

37. *Corollarium primum.* — *Corollarium secundum.* — *Dubium.* — *Deciditur.* — *Quaestio.* — *Responsio.* — *Corollarium ter-*

tium. — *Corollarium quartum.* — Secundo est ponderanda in hoc textu illa particula: *Ut audientes a solutione decimarum Ecclesiis debitarum retrahant, in sermonibus suis, vel alibi proferre praesumunt.* Nam colligitur primo, non satis esse proferre verba, quibus alii retrahantur, etc., nisi ea intentione proferantur; illam enim vim habet particula, *ut*; requiritur ergo inductio formalis, et non sufficit (ut sic dicam) materialis et veluti casualis; praeter hoc requiritur praesumptio, ut saepe explicatum est. Secundo colligitur, requiri, ut materia hujus delicti sint decimae debitae Ecclesiis; nam, si quis ex ignorantia vel ex pietate vellet solvere quas non debet, illum retrahere non sufficeret ad hanc censuram incurrendam, ut patet ex illo verbo, *debitas*. Quia vero ibi additur, *Ecclesiis*, dubitari potest, de his, quae debentur personis aliis. Nam Doctores significant non sufficere, Cajetan., c. 65, et Navarr., n. 145, et sentit Sylvester, n. 88. Sed nulla ratione possum eis assentiri, quia decimae, proprie sumptae, omnes debentur Ecclesiae per se primo; quod vero per Ecclesiae Pastores jam sint applicatae particularibus personis, non excludit, quin debeantur Ecclesiae. Item quaeri potest, an requiratur debitum justitiae, vel sufficiat ex religione seu ex voto. Respondeo, esse sermonem de debito justitiae; unde votum non sufficeret, nisi jam propter consuetudinem vel aliam similem causam proprium jus justitiae Ecclesiae contulerit. Tertio, colligit Navarrus necessarium esse, ut haec inductio sit immediata ad ipsos debitores audientes, quia hoc dicunt ipsa verba. Ultimo colligo excommunicationem hanc incurrere, etiamsi non sequatur effectus, id est, quamvis alii non persuadeantur seu retrahantur, quia excommunicatio fertur pro ipsa suasionem tantum.

38. *Tertia actio prohibita.* — Tertia causa alterius excommunicationis ibidem lata est violatio cujusdam suspensionis, quam declarabimus infra in materia de suspensione, sect. ultim.

SECTIO VI.

Quae excommunicationes non reservatae habeantur in libris Extravagant. juris communis.

1. *Pontifex statim ac eligitur est vere Episcopus.* — *Extr. ult. de Sententia excommunicationis.* — Prima sumitur ex Extravag. ult. de Sentent. excommun., ubi supponitur, graviter eos errare, qui dixerint Papam rite

electum, priusquam coronetur, non debere se introumittere in provisionibus, reservationibus, dispensationibus, et aliis gratis faciendis, nec se in litteris Episcopum simpliciter, sed electum Episcopum scribere, nec etiam uti bulla, in qua nomen exprimat ipsius. Ratio hujus suppositionis est differentia inter Summum Pontificem et alios Episcopos; alii enim non per electionem vel praesentationem, sed per concessionem, quod alias dicitur, per *fiat* Papae, fiunt Episcopi. Summus vero Pontifex fit ab ipsomet Christo, et ab ipso habet immediate supremam jurisdictionem in universam Ecclesiam, statim ac ab hominibus electus est; et ideo non est tantum Episcopus electus, sed simpliciter jam factus Episcopus, ut traditur in c. In nomine Domini, 23 dist., et ex tunc potest omnes actus jurisdictionis valide et recte exercere. Coronatio autem solum ad solemnitatem quamdam et quasi publicationem susceptae dignitatis conferri videtur.

2. *Excommunicatio contra impugnantes litteras a Papa non coronato concessas.* — *Primum notandum.* — *Qua occasione debeant impugnari haec litterae ad hanc censuram incurrendam.* — Hoc ergo supposito, excommunicantur in illa Extravagante, omnes, qui occasione contrarii erroris ausi fuerint impugnare aliquas litteras Apostolicas super negotiis quibuscumque confectas, quae ante coronationem Pontificis emanarunt. Ubi primum est notandum statui jus perpetuum; nam licet Clemens V videatur solum loqui de se et suis litteris in illis verbis, *aliquas litteras nostras, quae a nobis ante donationem nostrae insigniae emanarunt, et licet videatur loqui de praeterito, et consequenter non extendi ad litteras, quae in futurum emanabunt ab aliis Pontificibus electis, et nondum coronatis, nihilominus omnes auctores intelligunt non loqui tantum de persona, sed de Sede sua, et illud praeteritum non esse positum respectu temporis, in quo facta fuit illa lex, sed respectu ad illud tempus, in quo talis impugnatio fit eo praetextu; nam semper fit ob litteras, quae jam emanarunt ante coronationem. Ratio enim hujus constitutionis eadem semper durat, et ideo etiam ipsa constitutio perpetua est. Deinde, expendenda est illa particula, *occasione hujusmodi*, nam qui impugnaverit illas litteras occasione aliunde sumpta, non incurreret hanc censuram, quia per ipsam legem limitatur ad hunc modum delinquendi. Qui ergo resisterit litteris causans electionem non fuisse rite factam, vel*

quid simile, etiamsi contingat in hoc gravius peccare, non incurreret hanc censuram, quia non sufficit gravius delictum ad censuram incurrendam, si non sit illudmet, pro quo imponitur. Et in hoc fundari potest, quod Navarrus ait, num. 147, non incurrere hanc censuram, qui litteris resistit, eo quod Papa, a quo manant, ob justum timorem fuit electus, quod colligit ex dicto cap. In nomine Domini. Ut hoc enim verum sit, non est necesse quod in re verum sit talem electionem, ex metu factam, irritam esse, quia neque hoc dicitur in dict. cap., neque est ita generaliter certum, quin oporteat distinguere de gradu et modo timoris, etc., quod nunc nobis necessarium non est. Satis ergo fuerit, quod illa impugnatio non fit occasione in illo textu praescripta, sed alia longe diversa, quae opponi posset etiam contra litteras post coronationem emanantes.

3. *Excommunicatio Extravagant. unicae de Rebus Ecclesiae, non est usu recepta.* — Secunda sumitur ex Extravag. unica de Rebus Ecclesiae non alienandis, ubi Paulus II excommunicat omnes Ecclesiastica bona alienantes contra illam prohibitionem. Navarrus autem, n. 149, cum Sylvest., verb. *Alienatio*, quaest. 3, et Cajetano, n. 55, et aliis censet, vel nullibi, vel paucis in locis esse usu receptam, et maxime quantum ad poenas, ideoque non oportet in ejus declaratione immorari quantum ad hanc excommunicationem spectat; sed solum consulendam esse consuetudinem, et servandam in hac parte; potuit enim contra hanc legem praevaleare.

4. *Excommunicatio Extravagant. unicae de Consuetudine, reservata in Bulla Coenae.* — Tertia sumitur ex Extravag. unica de Consuetudine, ferturque contra impedientes legatos Summi Pontificis ab executione sui muneris, vel non recipientes illos. Haec tamen in Bulla Coenae Domini continetur.

5. *Nunc non extat subjectum Extravag. Sancta Romana, Joannis XXII.* — Quarta habetur in Extrav. *Sancta Romana*, Joannis XXII, ferturque in eos, qui profitentur (aut de novo sumendo illam vel perseverando in ea) fictam religionem Fratricellorum, seu Bizochorum, seu Beguinorum, et extenditur etiam ad Episcopos et Praelatos, qui hos admittunt sine speciali facultate et approbatione Summi Pontificis. Sed haec nihil jam utilitatis habet, quia isti falsi religiosi nullibi extant, et ultra illos non extenditur, seu extra ritum, et modum vitae illorum. Unde, qui alium habitum assu-